

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

HRVATSKI JEZIK KOJI NAS POVEZUJE

Tamara Gazdić-Alerić, *Hrvatski između nas*

Školska knjiga – Učiteljski fakultet, Zagreb, 2023.

U suvremenom, društvenom i obrazovnom kontekstu, jezik i standard, koje je dugo bila učenje „unutarnje norme“, nalaze se pod snažnim utjecajem tehnologije, migracija, medija, globalizacije i promijenjenih komunikacijskih navika. Knjiga *Hrvatski između nas* reagira upravo na taj izazov. Autorica prepoznaje da nije dovoljno posjedovati znanja o normama, gramatici, pravilima, važno je i sposobnost njihove praktične primjene, kao i razumijevanje konteksta u kojem normu oblikuju društvene, kulturne i institucionalne sile (škola, mediji, javni diskurs). Knjiga dolazi u vrijeme kada je reforma hrvatskoga školskog sustava (kurikulumska reforma, 2019.) stavila naglasak na jezične kompetencije, na ravnotežu između sadržaja (znanja) i vještina (komunikacija, pismeno-pisanje, čitanje, govor, slušanje). Autorica koristi ovu reformu kao važan polazišni okvir: ona ukazuje na to da se promjene u kurikulumu događaju, ali da je važno pratiti i vrednovati

kako reforme utječu na realne rezultate, znanje, kompetenciju, stavove. Knjiga je rezultat akademskog rada, stručno-znanstvene refleksije i empirijskih istraživanja. Autorica koristi literaturu iz jezikoslovlja, sociolingvistike, psiholingvistike, metodike nastave, norme, stilistike. Uključeni su primjeri iz prakse, škole, obrazovne politike, dokumenti koji reguliraju službeni jezik, normativne priručnike, stavovi ispitanika iz istraživanja, testovi (npr. test poznavanja pravopisne i gramatičke norme) te opservacije učeničkih jezičnih pojavljivanja. Struktura knjige kreće od općih pojmova (jezik, standard, norma, varijacije) prema konkretnim jezičnim djelatnostima i empirijskoj analizi, što omogućava progresivno razumijevanje: prvo teorija, zatim praksa, potom refleksija i primjena. Autorica knjige pristupa temi na način gdje kombinira teoriju i praksu. S jedne strane, pruža obuhvatne teorijske osnove, povijesni, normativni i standardizacijski kontekst, a

s druge strane, konkretne primjere i smjernice za bolje ovladavanje jezikom. Knjiga je strukturirana pregledno, pokrivajući širok spektar jezičnih fenomena, s naglaskom na primjenjivost, za nastavnike, studente, ali i one koji žele osvježiti ili produbiti svoja znanja o hrvatskom standardnom jeziku. Knjiga se bavi problematikom učenja hrvatskog standardnog jezika, s posebnim naglaskom na razvoj lingvističke i komunikacijske kompetencije govornika. Autorica također želi osvijestiti važnost jezične norme, standarda, uloge službenog jezika u obrazovanju, i kako novije društvene okolnosti utječu na jezične prakse. Knjiga je napisana stručnim jezikom, ali je namjera da bude razumljiva i onima koji nisu lingvisti, dakle balans između akademskog i popularno-znanstvenog pristupa. Autorica koristi rezultate mnogih znanstvenih istraživanja iz područja dječjeg usvajanja jezika, sociolingvistike, normiranja, stilistike, te ih integrira u pregledni prikaz. Knjiga *Hrvatski između nas* Tamare Gazdić-Alerić iz 2023. godine djelo je koje na sustavan, znanstveno utemeljen, ali pristupačan način obrađuje problematiku hrvatskoga standardnog jezika, njegovu narav, strukturu, normu, upotrebu i ulogu u komunikaciji. Autorica pritom povezuje lingvističku teoriju s obrazovnom praksom, a središnja ideja knjige izražena je već

u naslovu: hrvatski jezik živi između nas, u svakodnevnoj komunikaciji, u međuljudskim odnosima, u odgoju, obrazovanju i javnom životu. Naslov sugerira da autorica ne promatra hrvatski jezik kao apstraktni, statični sustav, nego kao dinamičan fenomen koji postoji samo u interakciji govornika. Jezik nije samo sredstvo izražavanja, nego i kulturni, društveni i identitetski prostor u kojem se prepoznajemo, sporazumijevamo i razlikujemo. Upravo zato knjiga pokušava približiti standardni jezik koji često doživljavamo kao „udaljeni“ model pravilnosti, kako bi svakodnevnom govorniku pokazali da standard i govor nisu suprotnosti, nego dijelovi istoga komunikacijskog kontinuma. U predgovoru imamo kratku posvetu i motivaciju. Autorica navodi kako knjiga obrađuje „jezik između nas“, tj. jezik koji nas povezuje, koji je zajednički, ali i normiran, poučavan, a često i problematiziran. Uvod definira osnovne polazišne točke: što znači učiti standardni jezik, tko su govornici, kako i zašto dijalog između svakodnevne jezične prakse i norme često sadrži napetost. Prvo poglavlje uspostavlja temeljnu distinkciju između jezika kao prirodnog sustava (skupa pravila, struktura i funkcija koje omogućuju komunikaciju) i jezika kao standarda (kodificiranog oblika jezika koji je normiran, institucionalno

priznat i društveno očekivan u određenim kontekstima). Autorica objašnjava da je hrvatski standardni jezik samo jedan od oblika hrvatskog jezika, ali da ima poseban status zbog svoje uloge u obrazovanju, javnoj komunikaciji, medijima i administraciji. U tom dijelu Gazdić-Alerić objašnjava pojmove poput norme, kodifikacije i standardizacije, pozivajući se na hrvatsku i europsku tradiciju normiranja jezika. Posebnu pažnju pridaje odgojno-obrazovnim politikama koje utječu na to kako se standard uči i koristi, primjerice, ulozi kurikuluma, nastavnih planova i zakonodavstva koje definira službeni jezik u školama. Drugo poglavlje bavi se odnosom usmenog i pisanog izraza. Autorica analizira temeljne razlike između govornog i pisanog jezika, spontane komunikacije i reflektirane, planske strukture teksta. Gazdić-Alerić upozorava da mnogi učenici i odrasli govornici miješaju ta dva registra: u govoru teže književnosti, a u pisanju koriste elemente govora. Stoga ističe važnost razvijanja osjećaja za kontekst, da svaka situacija traži prikladan stil i razinu jezične formalnosti. U tom dijelu autorica povezuje teoriju o funkcionalnim stilovima (znanstveni, publicistički, administrativni, književni, razgovorni) s praktičnim savjetima o komunikaciji u nastavi, javnom govoru, pisanju eseja i pri-

premi učenika za ispravno izražavanje u različitim situacijama. Treće poglavlje uvodi pojmove organskih idioma (dijalekata i govora koji su prirodno nastali i razvijaju se u zajednici) i neorganskih idioma (standardnih i umjetno kodificiranih oblika). Gazdić-Alerić objašnjava kako je hrvatski standardni jezik nastao iz novoštokavske osnove, ali u kontaktu s čakavskim i kajkavskim elementima. Time se pokazuje da standard nije suprotnost dijalektima, nego njihov produkt, sinteza tradicija i kompromis između jezičnih varijeteta. Autorica naglašava da svaki govornik istodobno vlada s više idioma: dijalektom, standardom, kolokvijalnim govorom, pa i jezikom struke. Upravo ta plurilingvalnost unutar istog jezika čini hrvatski izrazito bogatim sustavom. Cilj obrazovanja nije potiskivanje dijalekata, nego osvještavanje njihove vrijednosti i pravilna uporaba u odgovarajućim kontekstima. U četvrtom poglavlju Gazdić-Alerić daje povijesni pregled standardizacijskih procesa: od Bašćanske ploče i srednjovjekovnih pisama, preko ilirskog pokreta i preporoda, do suvremenih normativnih rječnika i pravopisnih priručnika. Posebno ističe ulogu jezikoslovaca poput Vuka Karadžića, Ljudevita Gaja, Ivana Broza, Tomislava Maretića i kasnijih normativista. Zatim detaljno opisuje strukturna obilježja standardnog jezika:

fonološku i morfološku stabilnost, normirana leksička pravila, gramatičku konzistentnost, neutralnost prema dijalektima i funkcionalnu sveprisutnost (u školstvu, medijima, zakonodavstvu, znanosti). Autorica pritom objašnjava da standard nije „prirodno savršen“ jezik, nego dogovoreni model komunikacije koji se stalno usavršava. Jezik je živ i mijenja se, pa i standard mora reagirati na nove potrebe društva. U petom poglavlju Gazdić-Alerić definira normu kao „skup društveno prihvaćenih pravila jezičnog ponašanja“. Ona razlikuje: jezičnu normu (kako govornici zaista govore) i standardnu normu (kako bi se prema pravilima trebalo govoriti i pisati). Zatim razrađuje razine norme, od fonološke, preko morfološke i sintaktičke, do leksičke, pravopisne i stilističke norme. Naglašava da norma ima društvenu funkciju: osigurava međusobno razumijevanje i kulturnu koheziju. Autorica navodi da je uloga obrazovanja uskladiti spontani jezik učenika s normativnim modelom, ali ne represivno, nego razumijevanjem. U šestom poglavlju autorica se oslanja na teoriju Noama Chomskog, Dell Hymesa i suvremenih modela komunikacijske kompetencije. Lingvistička kompetencija označava znanje o jeziku, dok komunikacijska kompetencija znači sposobnost primjene jezika u kontekstu. Gazdić-Alerić objašnjava

da školska nastava predugo naglašava ispravnost (gramatiku, pravopis), a premalo razvija sposobnost kontekstualne komunikacije, kako prilagoditi poruku publici, situaciji i svrsi. Autorica naglašava da je cilj obrazovanja razviti cjelovitu jezičnu pismenost, ne samo poznavanje pravila, nego sposobnost kritičkog čitanja, argumentiranog izražavanja i aktivnog slušanja. U sedmom poglavlju autorica povezuje spoznaje iz psiholingvistike i pedagogije: kako dijete usvaja materinski jezik i kako kasnije nadograđuje to znanje u školi. Prirodno usvajanje jezika odvija se spontano, kroz komunikaciju s okolinom, dok je učenje standarda svjesni, školski proces koji zahtijeva jezičnu refleksiju. Autorica ukazuje na važnost rane jezične stimulacije, kvalitetne nastave i nastavnika koji poznaju razlike između dječjeg govora, dijalekta i standarda. Također razmatra ulogu motivacije i emocionalnog odnosa prema jeziku, učenici koji doživljavaju hrvatski standard kao „stran“ često imaju otpor prema njegovu učenju. Rješenje vidi u inkluzivnom pristupu: afirmaciji različitih varijeteta i postupnom uvođenju norme kroz razumijevanje, a ne kaznu. Završno poglavlje bavi se sociolingvističkim aspektima jezika. Vremenski pokazuje povijesne promjene jezika i razvoj novih oblika (posebno u medijskom i digitalnom jeziku). Gaz-

dić-Alerić pokazuje kako suvremeno društvo proizvodi nove slojeve jezične upotrebe, internetski diskurs, društvene mreže, neformalni javni govor i kako se standard mora prema tome prilagoditi. Uči nas da „ispravno“ ne znači „ukočeno“, nego primjereno situaciji. Knjiga *Hrvatski između nas* je vrlo vrijedan doprinos raspravi o jeziku, normi, komunikaciji i obrazovanju u Hrvatskoj. Knjiga ne samo da informira nego i potiče čitatelja da razmisli o vlastitoj jezičnoj praksi i ulozi standarda u svakodnevnoj komunikaciji. Knjiga doprinosi jačanju jezične osviještenosti, pomaže čitateljima da bolje razumiju što znači „koristiti jezik korektno/standardno“, što su norme, kakva je uloga standarda, kako razlikovati stilove govora, pismenu i usmenu komunikaciju, varijetete, itd. U obrazovnom smislu, može služiti kao referentni priručnik za kolegije: standardni jezik, jezična kultura, stilistika, metodika nastave jezika. Ima potencijal utjecaja na jezičnu politiku: razumijevanje normi, standardizacije, odgojno obrazovne prakse može pridonijeti boljem oblikovanju programa nastave hrvatskog jezika i normativnih dokumenta. Kao književni doprinos, knjiga može poslužiti za širu javnu raspravu, o jeziku i identitetu, standardu i govoru svakodnevice, jer jezik nije samo tehnička tema, nego i kulturni, društveni fenomen.

Knjiga *Hrvatski između nas* predstavlja složen, promišljen rad koji uspijeva ujediniti teoriju jezika, jezičnu politiku, normu, obrazovanje i empiriju u jednu koherentnu cjelinu. Njena vrijednost leži u tome što pruža alat i terminologiju za razumijevanje “jezik između nas”. To je jezik koji nastaje u susretu svakodnevnog i normativnog, u složenim društvenim i obrazovnim kontekstima, s varijacijama, odstupanjima, identitetima. Autorica je uspješno prikazala da standard nije hladna norma koja nema veze s identitetom, zajednicom, emocijom, kako učenje standarda nije samo akademska disciplina nego društvena potreba, te kako odstupanja od norme nisu nužno pogreške nego znakovi živog jezika, identiteta, stilskog izbora, no ako je cilj formalna komunikacija, normativne norme imaju svoju ulogu. Zaključno, *Hrvatski između nas* nije samo priručnik o pravilima, nego refleksija o jeziku kao živom društvenom organizmu. Autorica vješto spaja znanstveni diskurs s pedagoškom empatijom, pokazujući da je učenje jezika proces razumijevanja ljudi, konteksta i identiteta. Knjiga ima višestruku vrijednost: znanstvenu jer daje jasan, sustavan prikaz temeljnih pojmova kroatističke lingvistike, obrazovnu jer nudi praktične uvide za nastavnike i studente učiteljskih i nastavničkih smjerova i društvenu

jer poziva na kulturu dijaloga, toleranciju prema varijantama i odgovorno jezično ponašanje. U vremenu kad javni prostor obiluje površnim, emocionalnim i medijski posredovanim raspravama o jeziku („što je pravilno“, „što je hrvatskije“), knjiga Tamare Gazdić-Alerić vraća fokus na ono bitno, jezik kao most među ljudima. U tom smislu, knjiga *Hrvatski između nas* iznimno je važan doprinos suvremenoj kroatistici i hrvatskoj kulturi općenito, knjiga koja gradi most između teorije i prakse, između jezika i čovjeka, između nas. Njezina svrha nije samo

akademska, ona ima praktičnu dimenziju koja može pomoći učiteljima, nastavnicima, svima koji žele unaprijediti jezičnu kompetenciju standardnog jezika u zajednici. Sve u svemu, *Hrvatski između nas* je djelo koje povezuje teoriju, normu i praksu, i koje stavlja jezik u centar društvenog života, ne kao apstrakciju, nego kao aktivan čimbenik identiteta, komunikacije, obrazovanja. Svi koji koriste hrvatski jezik u formalnom i neformalnom kontekstu, ovo je knjiga koja može poslužiti kao priručnik i izvor pouzdanih saznanja.

Luka Gaćeša